

Κατ' ἀκολουθίαν πάντων τούτων ἐπὶ τῇ ἐγκαταστάσει τῶν Ἑγγλων ἐν Ἑπτανήσῳ ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον κατὰ διαταγὴν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἐπλευσεν εἰς τὴν Σάσωνα, ἵνα καταδιβάσῃ ἐξ αὐτῆς τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν καὶ ὑψώσῃ αὐτ' αὐτῆς τὴν ἰόνιον!

Παρὰ πάντα ταῦτα ὑπάρχει παράδοσις, ὅτι, διαρκούσης τῆς ἀγγλικῆς ἐν Ἑπτανήσῳ προστασίας, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1850 καὶ 1859, οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβωσι τὴν Σάσωνα, ἀποδιβάσαντες στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ἀλλ' οἱ Ἑγγλοι, ἐκδιώξαντες αὐτοὺς, ἀνύψωσαν καὶ πάλιν τὴν ἰόνιον σημαίαν*.

Τοιαύτη ἀπόπειρα καταλήψεως τῆς νηοῦδος ὑπὸ τῶν Τούρκων καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἀνήκε πολιτικῶς εἰς ἄλλην δύναμιν δὲν εἶνε μοναδική ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ ἔρημος θέσις τῆς Σάσωνος καὶ τὸ ὡς πλεῖστον ἄοικον αὐτῆς μετέβαλλον αὐτὴν ὡς εἶπεῖν εἰς ἀδέσποτον καὶ καθίστανον δυνατὴν τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασιν τῶν τυχόντων. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται ὅσα περὶ τῆς Σάσωνος διηγεῖται ὁ Rouqueville, ὁ γνωστὸς ἐπὶ Ἀλγῆ πασσαῖ πρόξενος

well as to my own dispatches, the dates of which are noted in the margin, and more especially to the enclosure in my dispatch to Mr Secretary Huskisson, herewith transmitted.

«By this last document it is quite clear that all the Islands from Saseno to the North of Corfu, as far as Cervi included to the Eastward of Cerigo, form integral parts of the United States of the Ionian Islands».

Τὸ ἐκ τοῦ Colonial Office Records ἐξηγμένον τοῦτο ἐγγραφοῦ συνοδεύεται ὑπὸ ἀντιγράφου τοῦ τῇ 22 Μαρτίου 1828 σταλέντος ἐγγράφου τοῦ ἀρμοστοῦ Φρειδερίκου Ἄδαμ πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἀποικιῶν Γουλιέλμον Οὐσκισσον, ἔχοντος συνημμένην τὴν ἀπόφασιν τῆς Νομοθετικῆς συνελεύσεως τῆς Ἰονίου πολιτείας καὶ ἀποκειμένου ἐν Colonial Office Records 136 vol. 45 (Original Correspondance Secretary of State. Jan. - June 1828. Document N° 16).

Ἠρθλ. «Ἡ νῆσος Σάσων πῶς καὶ διὰ τί εἶνε ἐλληνικὴ ἐν τῇ «Ἀστραπῇ» τῆς 17 Φεβρουαρίου 1914 καὶ «Sasson (Saseno) Territoire hellénique» ἐν τῷ Messenger d'Athènes τῆς 18 Μαΐου 1913.

* Ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἀνδρόν. Ἰδρωμένου τῇ 13^η 26 Ἀπριλίου 1913 ἐκ Κερκύρας πρὸς τὸν κ. Οὐίλλιαμ Μίλλερ ἐν Ῥώμῃ.

* Ἰβ. Σπυρ. Θεοτόκιν ἐν τῇ Ἐστῆ τῆς 21 Φεβρουαρίου 1913.

τῆς Γαλλίας ἐν Ἰωαννίνοις, ὁ μόνος Εὐρωπαῖος περιηγητής, ὅς-
 τις ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν διατριβῆς ἐν τῇ νησίδι ἐπὶ τινὰς ἡμέρας
 ἕνεκα τρικυμίας, παρακωλύουσας τὸν περαιτέρω πλοῦν. Καὶ δὴ
 ὁ Rouqueville εἶρε τὴν νῆσον οἰκουμένην ὑπὸ Ἀλβανῶν ποι-
 μένων ἐκ Μουζακιάς, στίνας, διαχειμάζοντες ἐν τῇ Σάσωνι, περὶ
 τὴν 15 Μαρτίου ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἀλλὰ τὴν νῆσον
 δὲν ᾔσκουν μόνον οἱ τοιοῦτοι Ἀλβανοὶ νομάδες, εἶχε δὲ αὕτη
 κατοικηθῆ καὶ ὑπὸ ὀρθοδόξων, ἴσως ἐπ' ἴσης ποιμένων, καθ' ἃ
 ἀποδεικνύουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Rouqueville παρατηρηθέντα ἐρεί-
 πια ἐρημοκκλησίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καταστραφέντος τῷ
 1788 ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Αὐλώνος. Περαιτέρω δὲ διηγείται
 ὁ Γαλάτης περιηγητής περὶ τῆς νησίδος τὰ ἑξῆς:

«Καταβαίνων πρὸς νότον, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου καὶ
 ἡμίσεος, ἀνεκάλυψα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν ἀντερεισμα-
 τος τῆς διὰ τῆς Σάσωνος διηκούσης ὀροσειρᾶς τὰ ἐρείπια ὠχυ-
 ρωμένου φρουρίου ὡς καὶ πλινθοκτίστους ὄγκους καὶ ἐρείπια,
 ἅτινά μοι ἐφάνησαν ἀνερχόμενα εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ῥω-
 μαίων τῆς ἐποχῆς τῆς Νικοπόλεως. Εὐκόλως δὲ δύναται τις
 νάντιληφθῆ, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ποιμένες οὐδὲν ἠδυνήθησαν νά
 μοι εἴπωσι περὶ τῶν ἐρειπίων τούτων, ἅτινα οἱ ἐπιχώριοι θεω-
 ροῦσιν ἀποτελέσαντα μέρος φρουρίου κτισθέντος ὑπὸ τῶν Βενε-
 τῶν, ὅτε ἦσαν κύριοι τοῦ Αὐλώνος. Καὶ δὲν ἦσαν μὲν ἀρχαιο-
 μαθεῖς οἱ ἔμοι νομάδες, ἀλλὰ κατενόουν ὅμως ἄριστα τὰ συμ-
 φέροντα αὐτῶν. Μοὶ ἀνεκοίνωσαν δὲ, ὅτι ἡ Σάσων ἦτο ὁ τόπος
 τῆς διαχειμάσεως αὐτῶν, ὅτι ἐξεμίσηθον ἔνιαυσίως τὴν νομὴν
 αὐτῆς παρὰ τοῦ βεζύρου τοῦ Βερατίου ἀντὶ χιλίων πεντακο-
 σίων γροσίων, ὅτι τὰ ποίμνια αὐτῶν συνέκειντο ἐξ ὀκτακισχι-
 λίων προβάτων, τριακοσίων αἰγῶν καὶ περίπου πεντήκοντα
 ζευγῶν βοῶν»¹. Ἐκ τῆς ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ εἰδήσεως περὶ
 τῆς ἐνοικιάσεως τῶν βοσκῶν τῆς Σάσωνος παρὰ τοῦ πασσαῖ
 τοῦ Βερατίου ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ νῆσος ἀνήκεν ἤδη εἰς τὴν Ἁγ-

¹ Rouqueville Voyage dans la Grèce. Ἐν Παρισίοις. 1820. Τόμ. Α' σ. 44 κ. 4.

γλίαν ἢ ὀλίγη πρότερον, γίνεται ὀθλον, ὅτι ἡ κατοχὴ αὐτῆς ἦτο ἐνίοτε ὀνομαστικὴ ἢ τοῦλάχιστον, ὅτι δὲν εἶχεν ἐκλίπει ἡ κυριότης ἰδιωτικῶν κτημάτων, κατεχομένων ὑπὸ Τουρκαλβανῶν.

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὴν Σάσωνα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἐν Ἐπτανήσῳ ἀγγλικῆς προστασίας διὰ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἀγγλία, μεταβιβάζουσα τὰς Ἰονίους νήσους εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον, συμμετεδίθεσε μετὰ τῶν μεγάλων νήσων καὶ τὰ ἐξαρτήματ' αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Σάσων. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου 1863 φηφίσματι τῆς Ἰονίου βουλῆς κηρύσσεται, ὅτι «αἱ νῆσοι Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Δευκάς, Ζάκυνθος, Ἰθάκη, Κύθηρα, Παξοὶ καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν ἐνοῦνται ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ βασιλεῖου τῆς Ἑλλάδος», διὰ δὲ τοῦ πρώτου ἀρθροῦ τῆς οικείας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ τῶν προστατιδῶν δυνάμεων Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας συνθήκης τῆς 12/24 Μαρτίου 1864, τῆς ὁμολογηθείσης ἐν Λονδίνῳ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας πρωτοκόλλου τῆς 13/25 Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐδηλώθη, ὅτι αἱ νῆσοι αὗται εἶνε αὗται ἐκεῖναι, αἱ διὰ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τῆς 24 Ὀκτωβρίου / 5 Νοεμβρίου 1815 συσταθεῖσαι εἰς μίαν μόνην ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον πολιτείαν, τὴν τῶν ἠγνωμένων Ἰονίων νήσων¹.

¹ *Martens Nouveau Recueil de traités. Ἐν Γοτίγγῃ. 1873 σ. 65* ... Iles de Corfou ... avec leur dépendances, lesquelles, en vertu du Traité signé à Paris, le 5 novembre 1815 ... ont été constituées en un seul État libre et indépendant sous la dénomination d'États-Unis des Iles Ioniennes, placé sous la protection immédiate et exclusive de Sa Majesté le Roi du Royaume-Uni de la Grande Bretagne et d'Irlande, ses héritiers et successeurs. Καίτοι δὲ τὸ δεύτερον ἀρθρον τῆς συνθήκης τοῦ 1815 ὤριζεν, ὅτι Les autres puissances contractantes renoncent à tout droit de protection particulière qu'elles auraient pu former à cet égard et garantissent formellement toutes les dispositions du présent traité, ἐπαρρήθη οὐχ ἦντον ἀναγκαῖον πρό τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεως τῶν Ἰονίων νήσων νὰ συνκινέσων αἱ δυνάμεις αἱ ὑπογράψασαι τὴν συνθήκην τοῦ 1815 εἰς τὴν ἄρσιν τῆς ἐκ' αὐτῆς καθιερωθείσης ἐπὶ τῶν νήσων ἀγγλικῆς προστασίας, ἔγινε δὲ τοῦτο διὰ πρωτοκόλλου ὑπογραφέντος ἐν Λονδίνῳ τῇ 20 Μαρτίου 1863. *Ide Martens ἐνθ' ἀν. σ. 53.*

Ἡ δ' Ἑλλάς, παραλαβοῦσα τὰς Ἴονιους νήσους, ἐξ ἀκατανόητου μυωπίας καὶ ἀβλεψίας δὲν συμπαρέλαβε καὶ τὴν Σάσωνα, καθ' ἃ ἄλλως, ὡς εἶδομεν, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν λοιπῶν κυριάρχων δυνάμεων κατοχὴ αὐτῆς δὲν ὑπῆρξε πάντοτε πραγματικὴ καὶ τελεία. Οὐδ' ὑπῆρξεν ἄλλως τὸ ζήτημα τῆς παραλαβῆς τῆς Σάσωνος τὸ μόνον συνδεόμενον πρὸς τὰ ἐξαρτήματα τῶν Ἴονίων νήσων. Ἀνάλογος ἀμέλεια ἢ ἀοριστία ἐπέηλθε καὶ ὡς πρὸς τὰς νήσους Ἐλαφόνησον (Cervi) καὶ Σαπιέντζαν, τὰς κειμένας παρὰ τὰ παράλια τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ἃς ἤξιωσε τῷ 1850 ἡ Ἀγγλία ὡς συμπεριλαμβανομένας εἰς τὰς Ἴονιους νήσους καὶ μὴ ἀνηκούσας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Προεκλήθη δ' ὡς ἐκ τούτου τοῦ ζητήματος ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ Πατταϊκικοῦ σπουδαία προσερίθη τῶν δύο κρατῶν, ἧτις μόλις μετὰ πολλὰς περιπετείας διεσκεδάσθη¹.

Χαίρω δὲ δυνάμενος καὶ περὶ τούτου τοῦ ζητήματος νὰ ἐκδώσω ἐνταῦθα τρία ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἴονίου γερουσίας, ὧν ἀντίγραφον ἐστάλη μοι ἐκ Κερκύρας ὑπὸ τοῦ κ. Σπυρ. Θεοτόκη.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔγγραφον, ἀπευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ Οὐάρδου πρὸς τὸν κόμιστα Γκρέυ (All' onorevole Conte Grey) κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Ἴονίου γερουσίας σωζομένην ἰταλικὴν μετάφρασιν ἔχει ὡδε·

Corfù 8 Giugno 1849.

My Lord,

Mi onoro di accusare il ricevimento di V. S. in data di 7 Maggio marcato «Confidenziali» colla copia di una lettera diretta al Signor Merival d'Ordine di Lord Palmerston, partecipando un atto di Sovranità esercitato dal Governo Greco sull' Isola di Cervi, e pregando di essere informato, se, nell

¹ *William Miller* The Ottoman empire 1801-1913. Ἐν Κωνσταντινῶν. 1913 σ. 179 κ. ε.—Ἑλλ. μεταφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἡ Τουρκία καταρρέουσα σ. 238 κ. ε.

opinione di V. S. i diritti del Governo Ionio, sull' Isola suddetta devonsi mantenere od abbandonare.

Le ragioni sopra le quali sono fondati i diritti del Governo Ionio sulle Isole Cervi e Sapienza sono dettagliatamente spiegate nel dispaccio dattato li 7 Novembre 1839 diretto dal Sig. Howard Douglas a Lord John Russel in allora segretario per le Colonie.

Il seguente è un breve sommario dei fatti relativi al caso.

Le Isole Ionie furono originariamente costituite in Repubblica Indipendente sotto la protezione del Sultano dal Trattato del 21 Marzo 1800 fra S. M. l' Imperatore di tutte le Russie a la Sublime Porta, il secondo articolo del quale dichiara che le Isole di Corfù, Cefalonia, Zante, Santa Maura, Itaca, Paxo, Cerigo, e tutte le Isole *Grandi e piccole, abitate e disabitate, situate di rimpetto le coste della Morea e dell' Albania le quali sono state staccate da Venezia.*

Del fatto che le Isole Cervi e Sapienza appartenevano a Venezia non si può essere dubbio; questa definizione dunque era chiarissima e positiva, ed il Senato Ionio provò che come tale lo riteneva quando in Virtù del 3° Articolo della Costituzione del 1802 formato sotto gli auspici della Russia doveva decidere a quale fra le isole Maggiori dovessero appartenere le Isolette poste lungo le Coste della Morea e dell'Albania, assegnò Cervi a Cerigo con suo decreto del 22 Genaio 1804.

Il 1° Articolo del trattato di Parigi del 5 Novembre 1815 pel quale le Isole Ionie furono poste sotto la protezione della Grande Bretagna, conferma e ratifica il suesposto, e dichiara espressamente che le sette Isole Maggiori, colle loro dipendenze quali vengono descritte nel trattato 21 Marzo 1800 formerano un solo libero, ed indipendente Stato, dei diritti ed interessi del quale la Gran Bretagna è ora la protettrice.

Non scorgo dunque, con e V. S. possa acconsentire all' occupazione dell' Isola di Cervi per parte del Governo Greco, senza violare le condizioni sulle quali è basato il protettorato di queste Isole, e senza incorrere il rischio di vedere questa usurpazione seguita da altre, fino a chè il nostro diritto sopra le Isolette poste lungo le coste del regno Greco divenga dubbioso.

Io spero dunque che V. S. raccomanderà al Segretario di Stato per gli affari Esteri di ordinare che in Atene si adottino convenienti misure per mantenere i diritti del Governo Ionio sopra le isole Cervi e Sapienza, e quando mi sarà comunicata la decisione di V. S. su questo punto, raccomanderò qui al Senato di provvedere per la formal occupazione dell'Isola di Cervi, essendomi informato che il motivo allegato dal Governo Greco per aver occupato l'Isola suddetta si è che lasciata in abbandono, non è che un covile di pirati e contrabbandieri i quali per tal modo sono portati ad una vicinanza assai inconveniente colla costa Greca.

Ho l'onore

Firmato

H. G. Ward

Τὸ δὲ δεύτερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐγγραφον ἀπευθύνεται ὑπὸ τοῦ Πάλλμερστων ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Θωμᾶν Οὐάις, καὶ εἶνε τὸ ἐξῆς·

Foreign Office

July 7th 1849.

Sir,

Her Majesty's Government have had under their consideration Sir E. Lyons dispatch N° 28 of 18th of March last respecting the proceedings of some persons in the Island of Cervi assuming Authority as Officers of the Greek Government, and who in February last removed from the custody of three Ionian Police Officers five Ionian Prisoners who were being conveyed from Zante to Cerigo and were wrecked on the Island of Cervi on 8th of that Month.

I transmit herewith Copies of a letter and of its enclosures which I have received from the Colonial office showing clearly that Cervi and Sapienza *as well as other Islands on the Coasts of the Morca and of Albania* were dependencies of the Septinsular Republic which was established by the Treaty between Russia and the Porte, of March 21 1800, that those Islands were referred to us such in 2nd article of that Treaty and that according to the description therein contained, they were placed

under the protection of Great Britain by the 1st article of the Treaty of Paris of the 5th of November 1815.

I have to instruct you to address a note to the Greek Minister for Foreign Affairs explaining the indisputable grounds upon which the Right of the Ionian State to those Islands rests, and stating that the British Government in its capacity of Protector of the Ionian State requires the Greek Government immediately to withdraw its Officers from Cervi and Sapienza and to let you know when that has been done, in order that you may inform the Ionian Government thereof, so that the prompt reestablishment of the Ionian Authority in those Islands may take place without giving rise to any Conflict.

I am etc.

(Signed) Palmerston

The Right Honble

Thomas Wyse

etc. etc.

H. M. Minister Plen^{ry}

Athens

Παραθέτω τέλος τὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος τῆς Ἑλαφονήσου καὶ τῆς Σαπιέντζας διακοίνωσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Θωμᾶς Οὐάις πρὸς τὸν Γλαράκη, ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος.

Athens 19th July 1849.

The undersigned, Her Britannic Majesty's Minister plenipotentiary to the Court of Greece, has the honour to refer Monsieur Glarakis, His Hellenic Majesty's Minister for Foreign affairs, to the unanswered communications made during the last ten years by Her Majesty's Government relative to the Islands of Cervi and Sapienza, and especially to the Note addressed by Sir Edmund Lyons to Monsieur Londos on the 13th of March last¹, respecting the proceedings of some

¹ Ἐν τῇ ᾧα τοῦ ἐγγράφου ἀναγράφονται ὡς ἑξῆς τὰ περὶ τῶν ἑλόντων ἐπιτάγματα ἐγγράφα· Sir E. Lyons to Mr Zographos 27 Oct. 1839.—Sir E. Lyons to Mr Rizo 25 7bre 1841.—Sir E. Lyons to Mr Rizo 11 Sept. 1843.—Sir E. Lyons to Mr Londos 13 March 1849.

persons in the Island of Cervi assuming authority as Officers of the Greek Government and who in February last removed from the custody of three Ionian Police Officers five Ionian prisoners who were being conveyed from Zante to Cerigo and were wrecked on the Islet of Cervi on the 8th of that Month.

Her Majesty's Government having had that Note under their consideration have instructed the undersigned to point out to the Greek Government that Cervi and Sapienza, as well as *other Islands on the Coast of the Morea and of Albania* were Dependencies of the Septinsular Republic, which was established by the Treaty between Russia and the Porte of the 21th of March 1800; that those Islands were referred to us such in the II article of that Treaty; and that, according to the description therein contained, they were placed under the protection of Great Britain by the I article of the Treaty of Paris of the 5th of November 1815. The undersigned is commanded to state to His Hellenic Majesty's Minister for Foreign affairs that the British Government, in its capacity of protector of the Ionian State, requires the Greek Government immediately to withdraw its officers from Cervi and Sapienza and to let the undersigned may inform the Ionian Government thereof, so that the prompt reestablishment of the Ionian Authority in those Islands may take place without giving rise to any conflict.

The undersigned has the honour to offer Mr Glarakis the assurance of his high consideration

signed Thomas Wyse.

Ἄλλ' ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν Σάσωνα. Περιλαμβάνετο μὲν αὕτη, καθ' ἃ ἡ Ἑλαφόνησος καὶ ἡ Σαπιέντζα, εἰς τὰς παρὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀλβανίας νήσους, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐγγράφοις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν φαίνεται καταλαβοῦσα αὐτὴν ὀρισμένως κατὰ τύπους¹, ὡς οὐδ' ἡ ἑλληνικὴ κατόπιν. Ἔνεκα δὲ τῆς

¹ Τὰ ἀνωτέρω ἐν σ. 79 στηρίζονται ἀπλῶς εἰς παραδόσεις, δὲν βεβαιοῦνται δὲ δι' ἐγγράφων.

τοιαύτης παραμελήσεως καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξηκολούθει ἡ Σάσων κατεχομένη ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἣτις καὶ ὀριστικώτερον ἐφρόντισε περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς κατοχῆς διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς οἰκοδομήσεως φάρου. Ἐκτίσθη δὲ οὗτος τῷ 1871.

Περὶ τοῦ φάρου τούτου λέγει ὁ κ. Γερακάρης¹, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις καὶ λειτουργία αὐτοῦ ἐγένεεν ὑπὸ τῆς ἐταιρείας τοῦ αὐστριακοῦ Lloyd. Ἄλλ' ἡ εἰδησις αὕτη δὲν εἶνε ἀκριβοῦς, τὰ δὲ κατὰ τὸν φάρον ἔχουσι ὡς ἑξῆς².

Ὅτε συνεβλήθη τὸ πρῶτον τῷ 1860 μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἡ γαλλικὴ ἐταιρεία τῶν φάρων ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Collas καὶ Michel, ἧς τὸ προνόμιον ἴσχυε μέχρι τοῦ 1884, δὲν ὑπῆρχεν ὁ φάρος τῆς Σάσωνος. Ἀλλὰ καὶ τῷ 1864 δὲν ὑφίστατο ἀκόμη, ὡς ἐξάγεται ἐκ δύο ἐγγράφων τοῦ ἐλληνικοῦ ὑποπροξενείου Αὐλῶνος πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν Ἰπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, φερόντων ἡμερομηνίαν 5 καὶ 12 Ἰουλίου 1864. Διὰ τῶν ἐγγράφων ἐκαίνων ἀγγέλλεται ἡ τῆ 4 Ἰουλίου τελεία ἀποπεράτωσις τῆς πρὸ μηνὸς περίπου ἀρξαμένης οἰκοδομῆς τοῦ φάρου τοῦ λιμένος Αὐλῶνος καὶ ἡ ἐπιβολὴ φαρικοῦ τέλους δεκαεξὶ τουρκικῶν παράδων κατὰ τόνον εἰς τὰ ἐλλιμενιζόμενα πλοῖα, τῆς πληρωμῆς θεωρουμένης ὑποχρεωτικῆς διὰ πλοῖα κάμνοντα πράξεις εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰ κατ' ἀνάγκην αὐτόσε προσορμιζόμενα. Ἀλλὰ, καθ' ἃ ἀναφέρει ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῆς 12 Ἰουλίου ὁ ὑποπρόξενος, οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι παρεπονοῦντο οὐ μόνον διὰ τὸ βαρὺ τῆς φοροδοσίας, ἀλλὰ καὶ διότι ἀντεπαρετήρουν, ὅτι ὁ φωτισμὸς ἦτο ἀνεπαρκῆς καὶ ἡ ἐταιρεία δὲν εἶχεν ἄλλως ἐκπληρώσει τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ἐν αἷς καὶ ἡ κατασκευὴ

¹ Ἐν τῇ «Ἐστία» τῆς 18 Φεβρουαρίου 1913.

² Τὴν κατωτέρω ἱστορίαν τοῦ φάρου τῆς Σάσωνος ἐξήγαγον ἐκ τῶν οἰκείων ἐγγράφων τοῦ τμήματος τῶν φάρων ἐν τῷ Ἰπουργείῳ τῶν ναυτικῶν, ὃν τὴν μελέτην προθύμως ἐπέτραψέ μοι ὁ τὸ τμήμα τοῦτο διαυθύνων πλωτάρχης κ. Δουκούδης.

φάρου τρίτης τάξεως εἰς Σάζωνον. Εὐρέθη δὲ προσωρινή λύσις τῆς διαφορᾶς ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ μουδέρη διὰ τῆς παρὰ τῷ γραφείῳ τοῦ ὑποπροξενείου καταθέσεως τῶν ἀναλόγων φαρικῶν τελῶν. Τέλος δ' ὁ φάρος ἐκεῖνος, οὗ τοιαύτην ἤσθάνοντο ἀνάγκην οἱ διαπλέοντες τὸν Ἀδρίαν, ὑκοδομήθη τῷ 1871, καὶ τῇ 4 Ἰουνίου ἔ. ν. ἡ Γενικὴ διεύθυνσις τῶν φάρων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (Administration générale des phares de l'empire ottoman) διὰ προκηρύξεως αὐτῆς πρὸς τοὺς ναυτιλλομένους (Avis aux navigateurs) ἐγνώρισεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῶν οικείων ἀρχῶν τὰ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ φάρου ὡς ἑξῆς:

Île de Saseno

Sur le cap le plus avancé de l'île de Saseno et vers le N $\frac{1}{4}$. N-O de cette île un phare tournant de minute en minute

Latitude 40° 30' 00" Nord.

Longitude 19° 13' 35" E Méridien de Greenwich.

» 16° 53' 20" E » Paris.

Élevation du feu au dessus de la mer 100 mètres.

Portée 18 milles¹.

Ἀνανεωθείσης δὲ τῷ 1884 τῆς συμβάσεως μεταξὺ τῆς Γενικῆς διευθύνσεως τῶν φάρων καὶ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως καὶ παραταθέντος τοῦ προνομίου τῆς εἰρημένης ἐταιρείας

¹ Ὁ φάρος οὗτος σημειοῦται ἐν τῷ ἀγγλικῷ φαροδείκτῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ The lights and tides of the World. Ἐν Λονδίνῳ. 1912 σ. 331. Ἐν δὲ τῇ ἐπισήμῳ ἑλληνικῇ «Ἐκθεσίς φωτισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων. Ἐν Ἀθήναις. 1889» σ. 6 σημειοῦνται τὰς: «Ἡ ἑλληνικὴ παραλία ἦν κατὰ πρῶτον ἀπαντᾷ ὁ ἐκ τῆς Ἀδριατικῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καταπλέων εἰς τὴν νῆσον Ὀθωνοί» ἀποκλειομένης οὕτω τῆς Σάζωνος ὡς μὴ ἑλληνικῆς. Πράγματι δ' ὁ ἐν σ. 28-29 ἀρχόμενος «Πίναξ τῶν φάρων κατὰ τάξιν γεωγραφικῆν» πρῶτην μὲν ἀναγράφει τὴν Σάζονο, ἀλλ' ἄνευ ἀριθμοῦ, τῆς ἀριθμήσεως τῶν φάρων τῶν ἑλληνικῶν παραλίων ἀρχομένης ἀπὸ τῶν Ὀθωνῶν. Ῥητῶς δὲ σημειοῦται αὐτόθι ὁ τῆς Σάζωνος ὡς φάρος τουρκικὸς περιστροφικὸς μετ' ἀνκλαμπῶν ὅ' ἀνὰ πέντε λεπτόν, ἡ δὲ ἀπόστασις καθ' ἣν εἶνε ὄρατός ἐν αἰθρίᾳ νυκτὶ δηλοῦται ὡς ὅσα μίλια 22.

μέχρι τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1899 ἔ. ν., ὅτε καὶ πάλιν ἀνενεώθη μέχρι τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1924 ἔ. ν., ἐν τῷ τρίτῳ ἄρθρῳ τῆς συμβάσεως τῆς παρατάσεως ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1899¹ ἀνεγράφησαν τὰ ἑξῆς: «Ἡ διατήρησις τοῦ φάρου τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς νήσου Σάσωνος ἐν τῷ Ἀδριατικῷ κόλπῳ, ἣτις σήμερον βαρύνει τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν, θάνήκη εἰς τοὺς λαβόντας τὴν παραχώρησιν καὶ θὰ τελῆται δαπάναις αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παρούσης παραχωρήσεως»¹.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἡ Ἑλλάς, ἐκραγέντος τοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμου, κατέλαβε καὶ τὴν Σάσωνα τῆ 8 Νοεμβρίου 1912 διὰ τοῦ ἀντιπλοιάρχου κ. Κωνστ. Γεωργαντᾶ, κυβερνήτου τοῦ Πηνειοῦ καὶ ἀρχηγοῦ τῶν ἀτμομυδρομόνων. Ἀμέσως δὲ τὸ λιμεναρχεῖον Κερκύρας, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀτμομυδρομόνων καὶ ἡ κυβέρνησις ἐφρόντισαν περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς λειτουργίας τοῦ φάρου, ἣτις εἶχε διακοπῆ ἐπὶ τινα χρόνον ἕνεκα τῆς ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1912 καθυστερήσεως τῶν μισθῶν τῶν τεσσάρων Χιμαριωτῶν φανοφυλάκων. Γενομένων δὲ κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν τῆς ἐν Παρισίοις βασιλικῆς πρεσβείας παρὰ τῷ κόμισι de Vaugreal, κληρονόμῳ τοῦ ἐτέρου τῶν πρώτων διευθυντῶν τῆς Ἑταιρείας τῶν φάρων τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ κανονισθέντων ταχέως ἄλλων τινῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων, τὸ Ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν εὗρισκετο εἰς θέσιν νάναγγελη διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν οἰκείων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπροσωπειῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ ὑδρογραφικὰ γραφεῖα, ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ φάρου εἶχεν ἀποκατασταθῆ ἀπὸ τῆς 21 Νοεμβρίου 1912².

¹ «Contrat de prolongation de concession du 4 Septembre 1884 au 4 Septembre 1899»... Article 3. L'entretien du phare situé à l'île de Saséno, dans le golfe Adriatique, actuellement à la charge du Gouvernement Impérial, appartiendra aux concessionnaires et à leurs frais à partir de la date de la présente concession.

² Ἐν τῷ ἀγγράφῳ γίνεται λόγος περὶ visibilité par temps clair 25 μιλίων.

Κατείχεν οὕτως ἡ Ἑλλάς μετὰ τῶν λοιπῶν κτήσεις, ἃς εἶχε προσκομίσει εἰς αὐτήν ὁ νικηφόρος πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμος, καὶ τὴν Σάσωνα, ἣν εἶχεν ἀμελήσει νὰ καταλάβῃ πρὸ πεντηκονταετίας ἄλλῃ σὺν τῇ ἐνώσει τῆς Ἑπτανήσου. Ἀλλὰ διὰ τῶν διακοινώσεων τῶν δυνάμεων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Ἰανουαρίου καὶ 11 Μαρτίου 1914 ἀπητήθη ἡ ἐκκένωσις τῆς νησιδος πρὸς τῇ τῶν εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐπιδικασθέντων μερῶν τῆς βορείου Ἡπείρου. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις υπέβαλε τῇ 5 Μαΐου εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον ἐκ δύο ἄρθρων «Περὶ παραχώρησης τῆς νησιδος Σάσωνος εἰς τὴν Ἀλβανίαν», ἔχον ὡς ἔπεται:

Ἄρθρον 1. Ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἢ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Ἐπικράτειαν παραχώρησις τῆς νησιδος Σάσωνος, ἀνηκούσης τῷ ἑλληνικῷ Βασιλεῖ δυνάμει τοῦ 2 ἄρθρου τῆς περὶ παραχώρησης τῶν Ἰονίων νήσων συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 17/29 Μαρτίου 1864.

Ἄρθρον 2. Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου ἀρχεται ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 5 Μαΐου 1914.

Τὸ Ὑπουργικὸν συμβούλιον

Ὁ πρόεδρος	Τὰ μέλη
Ἐλευθέριος Βενιζέλος	Γ. Στρέιτ, Α. Διομήδης, Κ. Ῥακτιδάν, Κ. Δεμερτζής, Ἐμμ. Ῥέπουλης, Α. Μιχαλακόπουλος, Ι. Τσιριμώκος.

Τὸ νομοσχέδιον δὲ τοῦτο, γενομένης τῆς οἰκείας συζητήσεως, καθ' ἣν πλὴν διαφόρων μελῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἔλαβον τὸν λόγον ὁ τε πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κ. Στρέιτ, ἐψηφίσθη κατ' ἀρχὴν μὲν τῇ 9 Μαΐου ἐνεστῶτος ἔτους, εἰς πρώτην δ' ἀνάγνωσιν τῇ 12 Μαΐου καὶ εἰς δευτέραν τῇ 28 Μαΐου. Κυρωθεὶς δ' ὁ οἰκείος νόμος ὑπ' ἀριθ. 272 ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῇ 5 Ἰουνίου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ φύλλῳ 151 τῆς 7 Ἰουνίου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἀνεκοινώθη εἰς τὰς παρὰ ταῖς μεγάλας δυνάμεις

ἐλληνικὰς πρεσβείας, ὅπως κοινοποιήθη εἰς αὐτάς, διὰ τηλεγραφήματος τοῦ Ἰπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ἀπὸ 10 Ἰουνίου. Τῇ δὲ 2 Ἰουλίου ἀπέπλευσαν ἐπὶ ἰστιοφόρου εἰς Κέρκυραν οἱ ἐπὶ τῆς Σάσωνος εἰκοσιπέντε Ἕλληνες στρατιῶται ὑπὸ ἐπιλοχίαν καὶ ὀκτὼ ναῦται ὑπὸ ὑποκελευστήν χωρὶς νὰ γείνη παράδοσις εἰς ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀλβανίας, καὶ παρέμειναν ἐπὶ τῆς νήσου ἐλάχιστοι μόνον βοσκοὶ μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν.

Ἦτο ἤδη ἔτοιμον πρὸς ἐκτύπωσιν τὸ ἄνω ἄρθρον, ὅτ' ἔλαβον ἐκ Κερκύρας παρὰ τοῦ κ. Σπυριδῶνος Θεοτόκη, ἀρχαιοφύλακος τῆς πρώην Ἰονίου γερουσίας, τὸ ἀγγλικὸν πρωτότυπον τοῦ ἀνωτέρω ἐν σ. 83 κ. ἐ. ἐν ἰταλικῇ μεταφράσει δημοσιευθέντος ἐγγράφου κατ' ἀκριβῆς ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15798 ἐγγράφου τῆς Ἡ' Ἰονίου Βουλῆς τῆς 8 Ἰουνίου 1849. Ἐκδίδων δ' αὐτὸ ἐνταῦθα, ἐκφράζων πρὸς τὸν ἀποστελλαντα τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

Corfu 8th Juin 1849

My Lord,

I have the honour to acknowledge the receipt of your Lordship's dispatch of the 1st May, marked Confidential, and inclosing copies of a letter addressed to Mr Merivale by Viscount Palmerston's desire, reporting an act of Sovereignty exercised by the Greek Government over the Island of Cervi and requesting to know whether in your Lordship's opinion the claim of the Ionian Government to that Island should be asserted or given up.

2° The Grounds, upon which the right of the Ionian Government to the Islands of Cervi and Sapienza rested, are given at great lengths, in a dispatch addressed by Sir Howard Douglas to Lord John Russell then Colonial Secretary, on the 7th of November 1839.

3° The following statement however contains a short summary of the facts.

The Ionian Islands were first formed into an independent Republic under the protection of the Sultan, by the Treaty of the 21st January 1800, between the Emperor of Russia and the Sublime Porte, and by the 2^d Article of that Treaty, the Ionian States are declared to consist of the Islands of Corfu, Cephalonia, Zante, Santa Maura, Ithaca, Paxo, Cerigo, and all other Islands great and small, inhabited and uninhabited, along the Coasts of the Morea, and Albania which had belonged to Venice.

4 Of the Fact that both Cervi and Sapienza belonged to Venice there is no doubt. The definition therefore was most clear and specific, and the Ionian Senate proved, that it so considered it, for having been empowered by the Constitution of 1803 formed under the auspices of Russia to decide to which of the Seven larger Islands the Islets scattered along the Coasts of the Morea and Albania should belong, it assigned Cervi to Cerigo by a Decree of the 22^d January 1804.

5 The first Act of the Treaty of Paris of the 5th Nov. 1815, by which the Ionian Islands were placed under the protection of Great Britain confirms and ratifies these previous arrangements, for it states expressly that the Seven larger Islands *with their dependancies* as described in the Treaty of the 21st March 1800, shall form a single free and independent State, of the rights and interests of which Great Britain is now the Guardian.

6 I do not see therefore, how your Lordship can consent to the occupation of Cervi by the Greek Government, without a breach of the conditions, upon which the Protectorate of these Islands is based, and there is also, a risk that a first encroachment might lead to others and ultimately cast a doubt upon the tenure, by which all the smaller Islands scattered along the Coast of Greece are hold.

7 I hope therefore that your Lordship will recommend Her Majestys Secretary of State for Foreign Affairs, to directe the proper steps to be taken at Athens for maintaining the rights of the Ionian Government over Cervi and Sapienza and when I know Your Lordship's decision upon this point,

I will recommend the Senate here to make provision for the formal occupation of Cери, as I am informed, that the plea assigned, by the Greek Government for taking possession of it, is the fact, that while inoccupied, it is the haunt of Pirates and Smugglers, who are thus brought into most inconvenient proximity to the Greek Coast.

I have the honour to be

Signed
H. E. Ward

The Right Honorable
Earl Grey

Παραρράματα. Ἐν σ. 67 ἐν σημ. στ. 2 κάτωθεν ἀντι *Amadore Virgili* La questione d'Oriente γράφει *Virgili Amadori* La questione Rumeliota, ἐν δὲ σ. 79 σημ. στ. 6 κάτωθεν ἀντι ἑλληνική γράφει ἑλληνική.